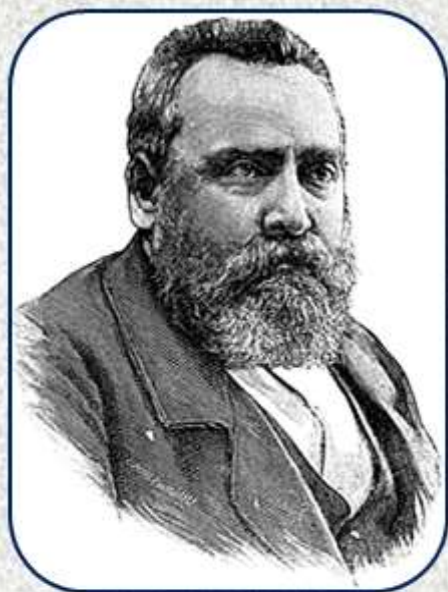

Вінницький національний медичний
університет імені М.І. Пирогова
Наукова бібліотека

**Лікар Йосип Ролле –
краєзнавець, історик, письменник**

Рекомендаційний біобібліографічний список

Вінниця, 2015

ББК 91.9 : 5г (4Укр-4Він) + 5д я2

Л 56

Лікар Йосип Ролле – краєзнавець, історик,
письменник : рек. біобібліогр. список / уклад.
О. А. Юрчишина. – Вінниця, 2015. – 16 с.

Лікар Йосип Ролле – красзнавець, історик, письменник

Ролле (є) Йосип (Юзеф) Антоній (відомий більше під псевдонімом «Dr. Antoni J.») – визначний лікар-невропатолог, доктор медицини, знаменитий дослідник і популяризатор польської й української історії, археограф, письменник. Народився у вересні 1830 року на хуторі Генріхівка Могилівського повіту, нині село Роля Шаргородського району Вінницької області. Батьки, як це було прийнято у польських сім'ях, назвали хлопчика потрійним ім'ям Юзеф-Антоній-Аполлінарій, яке й досі викликає плутанину в російських і українських виданнях щодо правильності написання його імені та по батькові. Втім, в українському середовищі лікаря називали Йосипом Йосиповичем.

Виростав і виховувався майбутній вчений в атмосфері родинного тепла, любові до свого краю і до його минувшини. Мати, що відзначалася освіченістю, людяністю та завзяттям господині, навчила сина тодішнього етикету, польської мови, музики, співу народних пісень, дотримуватися Божих заповідей. Батько гартував у синові риси працелюбності, старанності й наполегливості, досконало навчив його французької мови і, як відомий в окрузі книголюб і власник найбільшої приватної бібліотеки, прищепив синові потяг до читання книг.

Йосип Ролле навчався в Немирівській, Вінницькій, згодом Білоцерківській та Київській гімназіях. У 1850 році вступив на медичний факультет Київського університету Св. Володимира. Наприкінці свого навчання в університеті Й. Ролле майже рік стажувався фельдшером у київських шпиталях, головним чином у закладах для душевнохворих. Ця практика визначила його майбутню професію лікаря-психіатра. Закінчивши у 1855 р. університет з відзнакою, на запрошення

друга свого батька подільського маршалка Яна Сулятицького став працювати у містечку Яришеві поблизу Могилева. Тут він лікував усіх «без різниці станів і національностей», а з бідних не брав грошей, чим заслужив прихильність мешканців містечка. Окрім

Й. Ролле у своєму кабінеті роботи за фахом, молодий лікар за власної ініціативи зайнявся упорядкуванням архіву Яна Сулятицького, поринув у давноминулий світ, захопився історією. Звідси потекли до редакцій його перші спроби пера: історичні нариси й оповідання. У 1858 році Йосип Ролле вдосконалював свої знання з психіатрії в Зоненштейні, що поблизу Дрездена, згодом – у Сорбонні у видатного психіатра Жана Шарко.

У 1863 році Йосип Ролле захистив у Київському університеті докторську дисертацію на тему «Психічні захворювання», де виклав методи лікування психічнохворих, що використовувалися саме на Поділлі. Мав пропозицію зайняти кафедру психіатрії Варшавської Головної школи. Однак, вабило Поділля. З 1861 року (за деякими джерелами – з 1860 р.) своє життя пов'язав з Кам'янцем-Подільським, де займався лікарською практикою. Йосип Ролле був також лікарем у духовній семінарії, читав лекції для семінаристів. У 80-х роках працював лікарем-інспектором цукрових заводів Подільської губернії. Інспектуючи цукрові заводи, знайомився з важкою працею і побутом робітників, домагався поліпшення їхнього становища. Важливою умовою громадського здоров'я вважав регулярний огляд працівників. Вчений – один із фундаторів в Україні історії медицини та соціальної гігієни як науки. Ролле склав медико-топографічний та гігієнічний описи Подільської губернії. На основі рукописних джерел з місцевих

монастирських, церковних та приватних архівів у 1872 році Йосип Ролле дав історичний огляд епідемій та ендемічних захворювань, що лютували на Поділлі, починаючи з 15 століття. Особливу увагу вчений приділяв вивченню української народної медицини. Творча медична спадщина вченого складає понад 20 наукових праць з історії та різних проблем медицини, санітарії, статистики. Ряд фундаментальних праць присвятив санітарному стану краю. Паралельно з медичною практикою збирав матеріали з історії Поділля.

Йосип Ролле був засновником, скарбником Подільського товариства людинолюбства (1884), ініціатором створення у Кам'янці-Подільському безкоштовної лікарні, пункту щеплення віспи, перших у місті курсів акушерок – «повивальних бабок», одним з ініціаторів заснування краєзнавчого музею в місті, та одним з організаторів Товариства подільських лікарів («Каменец-Подольское товарищество врачей»), впродовж 30-ти років – його секретар. Він – автор численних монографій, статей, нарисів з історії Правобережної України: «Історичні силуети», «Розповіді з минулого», «Гульчинський двір», «Подільські замки на Молдавському кордоні», «Нарис історії Правобережної України» та ін. Брав участь у виданнях «Подольская старина», «Материалы для истории Подольской губернии», що містить 119 документів 18 століття. З 1875 року видавав «Історичні оповідання», що принесли йому славу талановитого письменника (всього до 1893 року вийшов 21 том історико-літературних творів польською мовою). Деякі з оповідань з'явилися у 80-х роках на сторінках «Киевской старины».

Йосип Ролле був членом-кореспондентом Товариства Київських лікарів (1864), Краківської АН (1863), почесним членом лікарських товариств Києва, Варшави, Вільнюса, Парижа, Подільської АН (з 1863 року), членом Подільського епархіального історико-статистичного комітету (зі 1866 року).

Пішов з життя вчений 9(21) січня 1894 року в місті Кам'янці-Подільському. У кафедральному соборі міста знаходиться мармурова плита, виконана скульптором Антоном Попелем з барельєфом доктора Йосипа Ролле і написом: «Юзеф-

Антоній Ролле – син землі цієї, перед минулим схилявся, відшукував і розповідав про нього, і скарби його поважати вчив». Могила та католицьке кладовище, де похований вчений, не збереглися.

Праці

1. **Ролле А.** Кохання вродливої грекині / А. Ролле // Україна. – 1991. – № 11. – С. 25–27 ; № 12. – С. 14–15 ; № 14. – С. 40–42.
2. **Ролле А. Й.** Фатальна красуня / А. Й. Ролле // Радянське Поділля. – 1991. – 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18 лют.
3. **Ролле Антоній-Йосип.** Іван Богун – козацький полковник / Антоній-Йосип Ролле ; пер. з пол. І. Ремішевської ; упоряд. Д. Ващук, В. Кононенко ; Нац. акад. наук України, Ін-т історії України, Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. – К. ; Кам'янець-Подільський, 2012. – 191, [24] с. : кольор. іл. – Бібліогр.: с. 172–183.
4. **Ролле Антоній Йосип.** Фатальна красуня : оповіді з минулого Поділля / Антоній Йосип Ролле ; пер. з рос. М. Каменюк, П. Гордійчук ; передм. І. Г. Шульги. – Вінниця, 1990. – 55 с.
5. **Ролле А.-Ю.** Останній Гірей / А.-Ю. Ролле // Пам'ять століть. – 2008. – № 4. – С. 186–202.
6. **Ролле Антоній-Юзеф.** Граф Редукс : оповідання з першої чверті 19-го століття / Антоній-Юзеф Ролле ; пер. з пол. В. Ганущак ; Клуб української інтелігенції ім. Богдана Лепкого. – Дрогобич : Відродження, 2008. – 420 с.: портр.

7. **Ролле И.** Женщины при Чигиринском дворе во второй половине XVII в. / И. Ролле // Киевская старина. – 1894. – № 3 ; Український історичний журнал. – 1991. – № 3. – С. 75–86 ; № 4. – С. 106–115.
8. **Ролле И.** Иван Пидкова / И. Ролле // Киевская старина. – 1885. – № 10.
9. **Ролле И.** Кармелюк / И. Ролле // Киевская старина. – 1886. – Т. 14, № 3. – С. 495–560.
10. **Ролле И.** Материалы для медико-топографического и гигиенического описания Подольской губернии / И. Ролле. – Каменец-Подольск, 1865. – 82 с.
11. **Ролле И.** На Шпаковом шляху / И. Ролле // Киевская старина. – 1887. – № 4. – С. 693–720.
12. **Ролле И.** Побожье в XVII и XVIII вв. : (к истории польского землевладения в Брацлавщине) / И. Ролле // Киевская старина. – 1890. – № 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12.
13. **Ролле И.** Савва Чаленко / И. Ролле // Киевская старина. – 1887. – № 12.
14. **Ролле И.** Судьба красавицы / И. Ролле // Киевская старина. – 1887. – № 1.
15. **Ролле И.** Судьба красавицы: София Глявонс-Витте Потоцкая / И. Ролле. – К., 1993. – 52 с.
16. **Ролле И.** Страшный Иосиф / И. Ролле // Киевская старина. – 1883. – № 9/10. – С. 39– 87.

17. **Ролле И. И.** Гигиенические очерки Подольской губернии / И. И. Ролле // Труды Подольского губернского статистического комитета. – Каменец-Подольск, 1869. – Т. 1. – С. 1–64.
18. **Ролле И. И.** Душевные болезни / И. И. Ролле. – Краков, 1887.
19. **Ролле И. И.** Материалы для медико-топографического и гигиенического описания Подольской губернии / И. И. Ролле // Каменец-Подольск, 1865.
20. **Ролле И. И.** О наследственности помешательства / И. И. Ролле. – Краков, 1887.
21. **Ролле И. И.** О тифозной эпидемии в г. Каменце в феврале 1882 г. / И. И. Ролле. – Каменец-Подольск, 1883.
22. **Ролле И. И.** Очерки гигиены Подольской губернии / И. И. Ролле // Памятная книжка Подольской губернии за 1886 г. – Каменец-Подольск, 1866.
23. **Ролле И. И.** Популярная гигиена : курс лекций, прочитанных в православной духовной семинарии / И. И. Ролле // Подольские епархиальные ведомости. – 1879. – № 10/20. – С. 421–540.
24. **Ролле И. И.** Проституция в городах Подольской губернии / И. И. Ролле / И. И. Ролле // Архив судебной медицины. – СПб., 1984. – С. 102–132.
25. **Ролле И. И.** Психические заболевания / И. И. Ролле. – СПб., 1863. – 280 с.
26. **Ролле И. И.** Санитарно-гигиеническое описание Подольской губернии / И. И. Ролле. – Каменец-Подольский, 1878. – 35 с.
27. **Ролле И. И.** Статистические описания Подольской губернии / И. И. Ролле, А. П. Демяненко. – Каменец-Подольск, 1866. – 65 с.

28. **Ролле И. И.** Украинские женщины / И. И. Ролле // Киевская старина. – 1883. – Т. 6, № 6. – С. 268–309.
29. **Ролле Й.** Жінки при чигиринському дворі в другій половині XVII ст. / Й. Ролле ; авт. передм. О. І. Гуржій ; відп. за вип. О. О. Сухолотюк. – К. : Україна, 1994. – 58 с.
30. **Ролле Ю. Ю.** Гігієна і санітарія Кам'янця і Кам'янецьчини в 50-60 рр. XIX століття / Ю. Ю. Ролле // Киевская старина. – 1985. – С. 693–696.

Про Й.Й. Ролле

1. **Антонович В.** Иосиф Иосифович Ролле : (некролог) / В. Антонович // Киевская старина. – 1894. – Т. 44, № 2. – С. 305–310.
2. **Баженова С. Е.** В. Гурський, Ю. І. Крашевський, Ю. Ролле: перехрестя доріг / С. Е. Баженова // Друга Могилів-Подільська краєзн. конференція. – Могилів-Подільський ; Кам'янець-Подільський, 2006. – С. 222–224.
3. **Баженова С. Е.** Життя і творчість Юзефа Антонія Ролле в працях учених і краєзнавців останньої чверті 19-20 ст. / С. Е. Баженова // Питання історії України : зб. наук. статей. – Чернівці : Золоті литаври, 2000. – С. 386–399.

4. **Баженова С. Е. Й. Й.** Ролле і Товариство подільських лікарів / С. Е. Баженова // Поділля і Південно-Східна Волинь в роки визвольної війни українського народу середини XVII століття : матеріали Всеукр. іст.-краєзн. наук. конференції. – Стара Синява : Поділля, 1998. – С. 270–273.
5. **Баженова С.** Перший з краєзнавців Поділля : до 185-річчя від дня народження Юзефа Антонія (Йосипа Йосиповича) Ролле // Календар знаменних і пам'ятних дат Хмельниччини на 2015 рік : рек. бібліогр. довід. / уклад. В. О. Мельник. – Хмельницький, 2014. – С. 137–140.
6. **Баженова С. Е.** Популярна гігієна Й. Й. Ролле – як джерело вивчення природних умов та соціально-економічного становища Поділля другої половини XIX ст. / С. Е. Баженова // Наукові праці Кам'янець-Подільського держ. пед. ун-ту. Історичні науки. – Кам'янець-Подільський, 2000. – Т. 4. – С. 29–32.
7. **Баженова С. Е.** Роль польської історичної науки у розвитку поділлєзнавства другої половини XIX ст. : (на прикладі творчості Й. А. Ролле) / С. Е. Баженова // Наукові праці Кам'янець-Подільського державного педагогічного університету. Історичні науки. – Кам'янець-Подільський, 1998. – Т. 2. – С. 26–31.
8. **Баженова С. Е.** Твори Й. Й. Ролле – як джерело до вивчення історії Поділля та Волині / С. Е. Баженова // Поляки на Хмельниччині: погляд крізь віки : зб. наук. праць. – Хмельницький : Поділля, 1999. – С. 50–57.
9. **Баженова С. Е.** Товариство подільських лікарів і Юзеф Антоній Ролле / С. Е. Баженова // Наукові праці Кам'янець-Подільського державного педагогічного університету. Історичні науки. – Кам'янець-Подільський, 2001. – Т. 5. – С. 22–27.
10. **Баженова С. Е.** Уродженець Шаргородщини історик, письменник, лікар Й. Й. Ролле / С. Е. Баженова // Перша Шаргородська наук. іст.-краєзн. конференція : матеріали конф.,

17-18 жовт. 2014 р. / голова редкол. С. Д. Гальчак. – Вінниця, 2014. – С. 174–178.

11. **Баженова С. Е.** Юзеф Антоній Ролле в громадському, науковому і просвітницькому житті Правобережної України другої половини 19 ст. : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 / Баженова С. Е. ; Кам'янець-Подільський держ. пед. ун-т. – Кам'янець-Подільський, 2000. – 206 с.
12. **Баженова С. Е.** Юзеф Антоній Ролле в громадському, науковому і просвітницькому житті Правобережної України другої половини 19 ст. : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 / Баженова С. Е. ; Чернівецький нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. – Чернівці, 2001. – 20 с.: рис.
13. **Баженова С.** Перший з краєзнавців Поділля : до 185-річчя від дня народження Юзефа Антонія (Йосипа Йосиповича) Ролле // Календар знаменних і пам'ятних дат Хмельниччини на 2015 рік : рек. бібліогр. довід. / уклад. В. О. Мельник. – Хмельницький, 2014. – С. 137–140.
14. **Батирєва І. М.** Дослідження етнографії й фольклору Поділля 19 ст. представниками польської інтелігенції [в т. ч. Й. Й. Ролле] / І. М. Батирєва // Вісник інституту історії, етнології і права : [зб. наук. праць] / ВДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2009. – Вип. 7. – С. 76–79. – Бібліогр. в кінці ст.
15. **Батько і син Ролле** // Подолянин. – Кам'янець-Подільський, 1994. – 22 січ. – С. 3–4.
16. **Будзей О.** Дитинство та юність Юзефа Ролле / О. Будзей // Подолянин. – 2010. – 24 верес.
17. **Вініковецький С. Я.** Ролле Антоній Йосип / С. Я. Вініковецький, В. П. Воловик // Радянська енциклопедія історії України. – К., 1972. – Т. 4. – С. 7–8.

18. **Гавришак І.** Лікар, письменник, історик / І. Гавришак, О. Проців // Медична академія. – 2014. – 11 груд. (№ 23). – С. 11.
19. **Гальчак С.** Ролле Йосип Йосипович (Антоній-Йосип) / С. Гальчак // Розвиток краєзнавства у Східному Поділлі ХІХ–поч. ХІ ст. / С. Гальчак. – Вінниця, 2011. – С. 670–671.
20. **Даниляк П.** Служив із честю рідному краю : [до 120-х роковин смерті Й. Ролле] / П. Даниляк // Дунаєвецький вісник. – 2014. – 29 січ.
21. **Дерев'янки** : [є про перебування в селі письменника Й. Й. Ролле] // Нагребецький А. Н. Шлях крізь віки. Нариси історії навчальних закладів Шаргородщини. – Вінниця, 2006. – С. 167–175.
22. **Доктор И. И.** Ролле : (некролог) // Подольские епархиальные ведомости. – 1894. – № 4. – С. 448–449.
23. **И. А. Ролле** и Ю. Д. Талько-Грынцевич : (к истории русско-польских научных связей) // Советское здравоохранение. – 1962. – № 8. – С. 75–77.
24. **Каросва Т. Р.** Юзеф Антоній Аполлінарій (Йосип Йосипович) Ролле : до 185-річчя від дня народження польського історика, лікаря, письменника, громадського діяча (26.09.1830-21.01.1894) / Т. Р. Каросва // Знаменні і пам'ятні дати Вінниччини 2015 року : хронол. довід. / уклад.: О. Ю. Антонюк, Г. М. Авраменко ; ред. С. В. Лавренюк ; відп. за вип. Н. І. Морозова. – Вінниця, 2014. – С. 223–226. – Бібліогр. в кінці ст.
25. **Коллекция** доктора Ролле в Каменец-Подольском // Археологические известия и заметки. – СПб., 1897. – Т. 2. – С. 112.

26. **Мазурик Е. В.** Социально-гигиеническая деятельность Иосифа Ролле / Е. В. Мазурик // Советское здравоохранение. – 1973. – № 1. – С. 78–81 : портр.
27. **Мазурик Є. В.** Йосиф Ролле – видатний лікар і історик медицини Поділля / Є. В. Мазурик // Науково-практична конф. «Культура України і слов'янський світ» : тези доп. і повідомл. В 2 ч. Ч. 2. – Київ ; Кам'янець-Подільський, 1992. – С. 84–86.
28. **Мазурик Є. В.** Йосип Ролле як лікар і соціал-гігієніст / Є. В. Мазурик // VII Подільська іст.-краєзн. конференція : тези доп. – Кам'янець-Подільський, 1987. – С. 211–213.
29. **Мазурик Є. В.** Соціально-гігієнічна діяльність Йосипа Ролле / Є. В. Мазурик // Подолянин. – 1996. – 1 черв.
30. **Ролле (є) Йосип (Юзеф) Антоній (1830-1894)** // Медицина в Україні : біобібліогр. слов. / авт.-упоряд. С. М. Булах, М. М. Гайдучок, Л. Б. Долинна [та ін.] ; наук. керівник Р. І. Павленко ; Нац. наук. мед. б-ка України. – Київ : СПД Коляда О. П., 2012. – Вип. 2. Друга половина ХІХ – початок ХХ століття. Літери Л-С. – С. 221–222. – (Медична біографістика).
31. **Нагнибіда Р. В.** Турки на Поділлі очима Юзефа Ролле: нові подробиці та уточнення / Р. В. Нагнибіда // Хмельницькі краєзнавчі студії : наук.-краєзн. зб. – 2015. – Вип. 2.
32. **Нагребецький А.** Загадковий «лікар Антоній-1» / А. Нагребецький // Пульсуючі джерела. – 2009. – 24 січ. – С. 1.
33. **Нагребецький А. Н.** Слава шаргородців – слава України / А. Н. Нагребецький // Перша Шаргородська наук. іст.-краєзн. конференція : матеріали конф., 17-18 жовт. 2014 р. / голова редкол. С. Д. Гальчак. – Вінниця, 2014. – С. 185–188.

34. **Олійник І.** Юзеф Антоній (Йосип Йосипович) Ролле як етнограф Поділля: / І. Олійник // Народна культура Поділля в контексті національного виховання : зб. наук. праць Міжнар. наук.-практ. конференції. – Вінниця, 2004. – С. 322–335.
35. **Осетрова Г.** Будинок Йосипа Ролле [по вул. Татарській, 4 у м. Кам'янці-Подільському] / Г. Осетрова // Кам'янець-Подільський вісник. – 2013. – 31 трав. – С. 15.
36. **Отамановський В. Д.** И. А. Ролле и Ю. Д. Талько-Грынцевич : (к истории русско-польских научных связей) // Советское здравоохранение. – 1962. – № 8. – С. 75–77.
37. **Пажимський О. М.** Антоній Йосип Ролле / О. М. Пажимський // Поляки на Хмельниччині: погляд крізь віки : зб. наук. праць. – С. 511–518.
38. **Петров Л. О.** Немирівська гімназія / Л. О. Петров // Тези доповідей 10-ї Вінницької обласної іст.-краєзн. конференції. – Вінниця, 1991. – С. 68.
39. **Подолінний А. М.** Ролле Антоній-Йосип / А. М. Подолінний // З-над Божої ріки : літ. біобібліогр. слов. Вінниччини / упорядкув. і заг. ред. Подолінного. – 2-ге вид., перероб. і допов. – Вінниця, 2001. – С. 291. – Бібліогр. в кінці ст.
40. **Прокопчук В. С.** Йосиф Ролле – краєзнавець Поділля / В. С. Прокопчук // Поляки на Хмельниччині: погляд крізь віки : зб. наук. праць. – Хмельницький, 1999. – С. 496–506.
41. **Прокопчук В. С.** Перший з краєзнавців Поділля // Подільські вісті. – 1992. – 16 листоп.
42. **Ролле Йосип Йосипович** // Гальчак С. Краєзнавці Вінниччини. Біографії. Бібліографія. – Вінниця : Книга-Вега, 2005. – С. 163–164.

43. **Рябий М.** Визначний історик Поділля / М. Рябий // Прапор Жовтня. – 1973. – 6 листоп. – С. 4.
44. **Сис Т.** Дослідник Поділля / Т. Сис // Прапор Жовтня. – 1964. – 29 верес. – С. 4.
45. **120 років з дня смерті Йосипа (Юзефа) Антонія Ролле** // Знаменні і пам'ятні дати Вінниччини 2014 року : хронол. довід. / уклад.: О. Ю. Антонюк, Г. М. Авраменко ; відп. за вип. Н. І. Морозова. – Вінниця, 2013. – С. 31–32. – Бібліогр. в кінці ст.
46. **Таранова Н. Б.** Йосип Йосипович Ролле – природодослідник Поділля [Електронний ресурс] / Н. Б. Таранова // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Географія. – 2013. – № 2. – С. 15–22. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/NZTNPUG_2013_2_5.pdf.
47. **Тарасов Ю. М.** Історія Поділля в працях А. Ролле / Ю. М. Тарасов // VII Подільська іст.-краєзн. конференція : тези доп. – Кам'янець-Подільський, 1987. – С. 15–16.
48. **Тищенко В. І.** Кармалюк в оцінці Й. Ролле / В. Тищенко // VII Подільська іст.-краєзн. конференція : тези доп. – Кам'янець-Подільський, 1987. – С. 164–170.
49. **Ульяновський В.** «Ранній» Антонович / В. Ульяновський // Київська старовина. – К., 1999. – № 2.
50. **Щепанський С.** Пам'яті Йосипа Йосиповича Ролле / С. Щепанський // Кам'янець-Подільський вісник. – 1994. – 22 січ. – С. 4.
51. **Щепанський С.** Поважати скарби вчив ... / С. Щепанський // Прапор Жовтня. – 1987. – 11 черв. – С. 3–4.

52. **Яворовский Н. И.** Воспоминания об Иосифе Иосифовиче Ролле / Н. И. Яворовский // Труды Подольского церковного историко-археологического общества. – Каменец-Подольск, 1904. – Вып. 10. – С. 506–517.

Упорядник О. А. Юрчишина

